

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІОЛОГІЇ**

**УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО 1992–2012
СТАН ТА ДИНАМІКА ЗМІН
СОЦІОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ**

Київ 2012

У45 *Українське суспільство 1992–2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг* / За ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2012. – 660 с.

Ukrainian society 1992-2012. Current state and dynamics of changes. Sociological monitoring / Edit. by V.Vorona, M.Shulga. – K.: Institute of Sociology of the NAS of Ukraine, 2012. – 660 p.

ISBN 979-966-02-6533-2

Дослідження виконано Інститутом соціології НАН України в рамках бюджетної програми “Фундаментальні дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням, підготовка наукових кадрів, фінансова підтримка розвитку наукової інфраструктури та наукових об’єктів, що становлять національне надбання”.

У збірнику розглядаються проблеми розвитку особистості і суспільства, демографії та соціально-економічної політики. Ґрунтуючись на даних багаторічних репрезентативних опитувань населення України (1992–2012 рр.), автори статей аналізують стан та динаміку змін у соціоструктурній, економічній, політичній, культурній та інших сферах життя сучасного українського суспільства, перетворення в місті й на селі, соціальне самопочуття, особливості відображення і оцінки соціальних реалій та перебігу суспільних трансформацій у свідомості українців.

У додатку наведено статистичний розподіл емпіричної інформації за 1992–2012 роками опитувань. Останнє опитування проведено у квітні 2012 року.

Для професійних соціологів, політиків, політологів, публіцистів, наукових працівників, аспірантів, викладачів та студентів соціогуманітарних вузів.

The research has been held by the Institute of Sociology of the NAS of Ukraine within the frames of the fiscal program “Fundamental researches, applied scientific and technical developments, carrying out works on state special-purpose programs and government orders, training of scientists, financial support of the development of scientific infrastructure and scientific objects of national heritage”.

The collection of papers contains a consideration of problems concerning development of personality and society, demography and socioeconomic policy. Referring to the data obtained as a result of the long-term representative surveys of Ukrainian population (1992–2012), the authors analyze current state and dynamics of changes in socio-structural, economic, political, cultural and other spheres of life in present-day Ukrainian society, as well as changes in cities and villages, social well-being, peculiarities of reflection and estimation of social realities and course of social transformations in mass consciousness of Ukrainians.

The Appendix contains statistical distributions of empirical data for the period from 1992 to 2012. The last survey was conducted in April 2012.

This collection of articles is intended for professional sociologists, politicians, political scientists, publicists, scientific researchers, postgraduates, lecturers and students of socio-humanistic departments.

Рецензенти:

д.соц.н. **Афонін Е.А.**

д.соц.н. **Куценко О.Д.**

д.соц.н. **Судакова В.М.**

ББК 60.5

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту соціології НАН України. Протокол №7 від 25 вересня 2012 р.

ISBN 979-966-02-6533-2

© Інститут соціології НАНУ, 2012

*В.Казаков,
кандидат філософських наук*

ДО ПРОБЛЕМИ СУБ'ЄКТА НОВОГО СОЦІАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ

У соціологічній літературі доволі поширені й активно обговорюються різноманітні концепції нового, або сучасного, соціального конфлікту. Напевно, достатньо вказати лише на роботи Ральфа Дарендорфа “Современный социальный конфликт. Очерк политики свободы”, Алена Турена “Возвращение человека действующего. Очерк социологии”, Елвіна Тофлера “Метаморфозы власти”.

У цьому сенсі вельми актуальними постають запитання і відповіді на них: які характеристики притаманні новому соціальному конфлікту й у чому полягає їхня специфіка? Чи має місце новий соціальний конфлікт в Україні? І якщо так, чи підтверджується цей факт емпіричними даними, зокрема даними конкретних соціологічних досліджень?

Відповідаючи на ці запитання, можна вказати на низку характеристик та тих змін нового конфлікту, що відрізняють його від конфлікту старого, який, як правило, визначали як конфлікт класовий, конфлікт між класом підприємців, роботодавців (капіталістів, буржуазії) і робочим класом (пролетаріатом). Говорячи спрощено і схематично, це був конфлікт з приводу розмірів оплати й умов праці (трудовий конфлікт), його невирішення, відсутність регулятивних механізмів і т.п., через що відбувалося перетворення первинного трудового конфлікту через низку проміжних конфліктів (економічного, соціально-економічного, соціально-політичного) на конфлікт політичний або системний, що призводив до трансформації або якісної зміни суспільства. Так само коротко (детальніше не дає змоги обсяг даної статті), можна акцентувати увагу лише на деяких основних змінах та трансформованих характеристиках нового конфлікту.

По-перше, відбулася зміна основних суб'єктів (класів) соціального конфлікту. Робочий клас у цілому, саме як клас-суб'єкт, а також ті соціальні групи, що входять до його структури, багато у чому трансформувались або взагалі якісно змінилися; так само якісно змінився і сам робітничий клас. Виникають питання, а саме: що таке сучасний робітничий клас і хто є основними суб'єктами нового соціального конфлікту? Відповідей на них пропонується багато і всі вони різні. Тофлер, наприклад, пише про “електронний пролетаріат”, або когнітаріат; Дарендорф, своєю чергою, – про певний “клас більшості”.

По-друге, принципово змінилися засоби, форми і загалом шляхи мобілізації й організації мас.

По-третє, у соціальному конфлікті стали брати активну участь нові інституціональні суб'єкти, нові як за своїм змістом, так і за формою, за своєю стратегією і тактикою, соціально-політичними діями і за поведінкою у цілому. Як правило, за такого роду нові суб'єкти, наприклад, визнають так звані нові соціальні рухи, громадянське суспільство, хакерів, блогерів тощо.

По-четверте, змінився сам об'єкт сучасного конфлікту. Саме на цьому аспекті проблеми нам варто спинитися детальніше, попри те, що є й інші атрибутивні ознаки нового, або сучасного, соціального конфлікту, не вказані вище.

На думку Дарендорфа, такий конфлікт виникає з приводу “прав та їх забезпечення”, що виявляється у суперечності між громадянськими правами і економічним зростанням (на даний час це одна з основних причин і проявів сучасної світової економічної, фінансової, соціально-політичної кризи і особливо і найбільше у Європі – Греції, Франції тощо). Тому Дарендорф зазначає, що “постійний конфлікт” розгортається між групами тих, хто задовольнив свої потреби, і тими, хто цього потребує.

Подібну, але не ідентичну, точку зору, має Турен. Він пише про велике значення різноманітних потреб у сучасному суспільстві, про те, що апарати влади, захищаючи

її, створюють конкретні потреби конкретних соціальних груп (споживачів), а потім їх задовольняють. Вони також активно намагаються якомога більше впливати на попит окремих представників соціальних груп і суспільства в цілому. Така політика має на меті надання великої значущості тим потребам акторів і їхньому задоволенню, які відбивають інтереси і потреби влади як соціального інституту. Відбувається реалізація принципу “хліба і видовищ”. Власне, напевне, саме тому Турен найбільше говорить про “захист” потреб населення і їхнього задоволення з боку влади, про “захист” її прав і свобод у сучасному суспільстві. У такому “захисті” зацікавлені і влада, і опозиція, і населення – всі, оскільки це відповідає інтересам усіх. Тому проблема “захисту” є об'єктивно актуальною, і Турен приділяє їй неабияку увагу, але наголошує, що “захист” (прав, свобод, задоволення потреб...) у такому його варіанті відбувається першою чергою і насамперед в інтересах влади.

Даний факт усвідомлює і Дарендорф, і тому він переносить акценти із “захисту” (аж ніяк не відкидаючи його і не заперечуючи, оскільки він є необхідним) на “забезпечення”, забезпечення прав і свобод, забезпечення задоволення потреб. Проте цей “захист” не є гарантованим, і він не завжди передбачає його забезпечення і задоволення. Варто ще раз наголосити на думці Дарендорфа про те, що сучасний соціальний конфлікт у постіндустріальному суспільстві постійно відбувається між групами тих, хто отримав задоволення своїх потреб, і тими, хто цього потребує (захисту, дотримання прав, свобод, задоволення потреб).

Безперечно, наведене теоретизування і виклад ідей потребують активного використання у наукових дослідженнях поняття “суб'єкт задоволення”, тим більше, що в емпіричному сенсі ступінь задоволення досліджується вже тривалий час. Тому в цьому сенсі доречно проаналізувати результати останнього, 2012 р., дослідження, навести відповіді респондентів, отримані у процесі чергового соціо-

логічного опитування, що регулярно проводиться ІС НАНУ вже понад двадцять років (з 1992 р.), показати, як пересічні громадяни оцінюють ту чи іншу ситуацію. Так, на запитання, якою мірою у цілому Ви задоволені своїм становищем у суспільстві на даний час, негативну відповідь (“радіше не задоволений”) дала понад половина населення країни (51,2 % опитаних). Тобто, по суті, виходячи із ідеї Дарендорфа, понад половина населення потенційно могла б узяти участь у протестних діях, у новому конфлікті з приводу забезпечення власних прав. Питання полягає лише у тому, чи готові ці люди до цього, чи здатні до таких дій і у якій саме формі.

Водночас на запитання, наскільки Ви задоволені своїм життям у цілому, цілковито незадоволених виявилось лише 11,5%, радіше незадоволених – 31,2%. Разом це становить 42,7%. Тобто це менше тих 51,2%, які обрали подібну відповідь на запитання по суті таке саме, але сформульоване по-іншому (незадоволення “станом у суспільстві” і незадоволення “життям у цілому”). У першому випадку, на нашу думку, респонденти, ймовірно, були не задоволені насамперед суспільством, маючи на увазі владу, її дії, те, що відбувається в країні, і, напевно, були або могли б бути налаштовані на його зміни, за умови активної участі у конфлікті, що виник. У другому варіанті респонденти передусім, ймовірно, були не задоволені суб’єктивно, особисто, тобто невдоволені самими собою, власними діями, власним життям (своєю родиною, родичами, дітьми тощо). Проте важливість даного запитання і відповідей на нього полягає в тому, що ступінь незадоволення у респондентів різна – кардинально незадоволених виявилось лише 11,5%, решта – менш категорична. Власне, цифра у 11,5% констатує або ставить питання про те, що, попри все, крайній ступінь радикалізму серед незадоволених не такий уже й високий.

Про відносний характер ступеню радикалізму свідчать і відповіді на інше запитання: “*Наскільки Ви задоволені життям у Вашому населеному пункті?*”. 10,7 % опита-

них обрали відповідь “зовсім не задоволений” і 21,5% – “радіше не задоволений”, тобто у цілому незадоволеною себе відчуває третина населення країни (32,2 %).

На запитання “*Наскільки Ви задоволені своєю роботою у цілому?*”, негативну відповідь (“зовсім не задоволений”) обрали 5% респондентів, а пом'якшену (“радіше не задоволений”) – 13,4%, тобто разом – 18,1%. У цих відповідях також проглядається зниження радикалізму. Щоправда, варто зважити на те, що 44,2 % позначили, що на даний момент вони не працюють.

У сенсі динаміки радикалізму невдоволення, на нашу думку, також цікавими є відповіді на запитання про розвиток демократії в країні. Четверть опитаних (26%) відповіли, що зовсім незадоволені, 35% – радіше не задоволені, тобто у цілому це переважна більшість населення (61%).

На запитання про ступінь задоволення роботою місцевих органів влади, радіше незадоволених виявилось 43,2%, 38,6% не визначилися з відповіддю, обравши варіант відповіді “важко сказати так чи ні”, а таких, які визнали більше позитиву, аніж негативу в роботі місцевих органів влади (“радіше задоволений, аніж ні”) виявилось 18,2%.

Щодо подібних запитань про роботу інших органів влади, органів, що обслуговують населення, тощо, на них переважна більшість респондентів так само давали негативну відповідь. Так, 51,2% респондентів зізналися, що не задоволені роботою житлово-комунальних служб (ЖЕКів тощо), третина населення – роботою місцевого відділення міліції, роботою дільничного міліціонера (35% і 30,4% відповідно). Радше задоволених виявилось відповідно 11,2%, 13,3% і 15,6%. У відповідях на це запитання показовим є те, що більшість опитаних взагалі не змогли дати визначеної відповіді (37,5%, 51,7%, 54% відповідно). На нашу думку, це відбулося через те, що вони або не думали про такий варіант розв'язання проблеми, або через безнадійність звертання до цих органів і впевненість у марності спроб.

Так само населення незадоволене благоустроєм і санітарним станом будинків, де мешкає (41,5%), благоустроєм і санітарним станом двору (36,5%), станом вулиць, парків, довкілля (46, %). Радше задоволених відповідно виявилось: 32,9%, 37,1%, 25%. Майже стільки ж ухилилися від відповіді на поставлене запитання (25,7%, 26,3%, 28,8%).

Відповіді на наведені запитання задля наочності й розуміння можна проранжувати в порядку лінійного ланцюжка з послідовністю зменшення кількості респондентів щодо незадоволення розв'язанням тієї чи іншої конкретної проблеми (у дужках наводимо кількість радикально налаштованих осіб). Відповідно до цього ланцюжка наводимо перелік проблем, що найбільше не задовольняють населення України.

Мешканці України не задоволені:

1. Розвитком демократії в країні – 60,5% (25,8%).
2. Своім місцем у суспільстві на даний час – 51,2%.
3. Роботою житлово-комунальних служб (ЖЕКів тощо) – 51,2%.
4. Благоустроєм і санітарним станом вулиць, парків, довкілля – 45,2%.
5. Роботою органів місцевої влади – 43,2%.
6. Власним життям у цілому – 42,7% (11,5%).
7. Благоустроєм і санітарним станом будинків – 41,5%.
8. Благоустроєм і санітарним станом двору – 36,5%.
9. Рівнем освіти – 35,8% (10,7%).
10. Роботою місцевого відділення міліції – 35%.
11. Життям у власному населеному пункті – 32,2% (10,7%).
12. Роботою дільничного міліціонера – 30,4%.
13. Власною роботою в цілому – 18,1% (4,7%).

У цій схемі наочно простежуються дві тенденції: перша – зростання або зниження кількості незадоволених та зростання або зниження якості (ступеню) незадовільності розв'язання тієї чи іншої проблеми.

Запропонований ланцюжок незадовільності, безперечно, короткий і недостатній для того, щоб робити якісь ґрунтовні висновки. Водночас наочно і явно простежується тенденція зниження незадоволеності залежно від ступеню розв'язання загальних питань, а також залежність і зв'язок загальних проблем із розв'язанням проблем більш конкретних, спостерігається кореляція проблем суспільства з проблемами особистості тощо. І чим масштабніша й абстрактніша проблема, тим більше її вирішення викликає незадоволення, і навпаки, – чим проблема конкретніша, тим ступінь незадоволеності її розв'язання менший, як це не парадоксально і суперечливо, ба навіть неймовірно, виглядає.

Варто зауважити, що, попри те, що кількість незадоволених від проблеми до проблеми знижується, все одно вона доволі велика. Постає питання, чи є ця кількість такою великою, щоб можна було вести розмову про те, що в країні склалися об'єктивні передумови для виникнення нового соціального конфлікту, такого, що його суб'єктом стане група тих, хто потребує задоволення тієї чи іншої потреби? І чи можуть виникнути такі передумови на локальному або регіональному рівнях? І чи існують суб'єктивні передумови в особи для реальної матеріалізації передумов об'єктивних для тих чи тих його конфліктних дій? Відповіді на всі ці запитання, безперечно, може дати лише час.

Зміст

В.Ворона

Роль академічної соціології в модернізації українського суспільства (*Передмова*) 3

Розділ перший **Соціополітичні зрушення** **в соціологічному вимірі**

О.Стегній

Георолітичні пріоритети України:
моніторинг громадської думки. 11

М.Шульга

Деякі питання українського мультикультуралізму 19

А.Ручка

Політико-ідеологічна самоідентифікація
населення сучасної України 29

О.Вишняк

Вимірювання рейтингів у електоральних дослідженнях:
технології та формули 41

І.Бекешкіна

Українські партії на парламентських виборах
і структурованість українського суспільства 59

Є.Головаха, Т.Любива

Довіра до державно-політичних інститутів
і реформи в Україні 72

С.Дембіцький

Роль очікувань, спростування та політичної позиції
у формуванні задоволеності населення
президентською владою 81

В.Степаненко	
Демографічна трансформація і демократія	89
О.Вишняк	
Ставлення громадян до унітарно-федеративного устрою України	97
К.Іващенко	
Міграційна мобільність населення як фактор суспільно-політичних змін	106
І.Мартинюк	
Прагнення порядку як наслідок триваючої аномії	116
Г.Чепурко, Ю.Привалов	
Зміни масової свідомості українців у політико-правовій сфері	128
В.Бурлачук	
Країна без героя	134
І.Буров	
Покірні чи непокорені?	140

Розділ другий

Тенденції соціоекономічних перетворень: сучасність і перспективи

К.Грищенко	
Економічним цілям – статус національної ідеї	148
В.Резнік	
Соціальний потенціал інноваційного розвитку економіки України	155
Т.Петрушина	
Інституційні бар'єри інноваційного розвитку економіки України	165
А.Арсенко, Н.Толстих	
До питання щодо подолання соціальних бар'єрів на шляху інноваційного розвитку економіки України	175

А.Малюк	
Ставлення населення України до імітаційно-периферійної моделі суспільного розвитку в контексті глобальних трансформацій	187
Ю.Саєнко	
Чорнобиль – Фукусіма: комфортно-споживацький колапс	199
С.Макеєв, Л.Малиш	
Уявлення громадян України про соціальну нерівність: глобальна перспектива	204
О.Беленок	
Рівень життя в оцінках населення України (поселенські виміри)	210
В.Матусевич	
Поселенська структура як чинник соціальної диференціації	220
О.Бурова	
Поселенська диференціація життєдіяльності населення України	228
О.Гончарук	
Ресурсний та соціальний потенціал сільських громад в Україні	236
В.Тарасенко	
Деякі актуальні проблеми політики соціального захисту на селі.....	243
М.Сакада	
Захист життєвих потреб сільських респондентів в умовах агрореформування в Україні	251
Н.Лавріненко	
Професійні асоціації підприємців малого і середнього бізнесу як інструмент захисту класових інтересів	260
І.Прибиткова	
Вимушена незайнятість українців в умовах глобальної рецесії.....	272

Розділ третій
Соціальні уявлення населення
щодо українських реалій

Н.Соболева

Соціально-психологічні передумови
накопичення соціального капіталу в Україні 283

Н.Ходорівська

Соціальний капітал та зміни
життєвої ситуації українців 293

О.Злобіна

Тенденції змін поведінкових стратегій
різних соціально-демографічних груп 299

Л.Бевзенко

Уявлення про дієві ресурси досягнення соціального успіху
як фактор вибору стратегії соціальної поведінки 307

А.Домаранська

Стратифікація населення за соціальним самопочуттям ... 318

Т.Загороднюк

Соціальне самопочуття населення України
у період впровадження реформ 2010–2012 рр. 325

І.Мариніч

Українське суспільство як віддзеркалення
української ментальності 335

Є.Суїменко

Роль суб'єктивних та об'єктивних факторів
у життєвій активності громадян України 344

Л.Амджадін

Соціальні норми контролю громадської безпеки
і злочинності: вітчизняні реалії в оцінках українців 352

А.Зоткін

Система протизаконних транзакцій в Україні
та поведінкові стратегії громадян 360

Розділ четвертий

Вектори трансформації соціокультурного простору: соціологічний аналіз

О.Іваненко

Деякі характеристики комунікативного
суб'єкта нового соціального конфлікту 370

В.Казаков

До проблеми суб'єкта нового соціального конфлікту 377

Н.Костенко

Динаміка медіаспоживання в Україні
та європейських країнах 384

В.Пилипенко, Ю.Саєлкін

Освітній простір України у дзеркалі соціології 395

В.Смакота

Система освіти у формуванні соціально-економічного
потенціалу сучасного суспільства 402

О.Резнік

Практики вдосконалення професійних знань
і навичок як потенціал модернізації країни 410

О.Симончук

Соціально-структурні характеристики великого міста 420

С.Оксамитна, С.Стукало

Престиж професій та занять
у соціальному просторі міста 429

О.Іващенко

Місто “майстрів”, або зайнятість городян:
де наш освітньо-кваліфікаційний резерв? 436

Р.Шульга

Тенденції художнього споживання в сучасній Україні 446

Л.Скокова

Відмінності культурного споживання
у різних типах поселень 455

<i>Н.Бойко</i>	
Структураційні ознаки перебування в мережі Інтернет	466
<i>М.Паращевін</i>	
Вплив релігійності на стан довіри/ недовіри в суспільстві	474
<i>О.Шульга</i>	
Сприйняття Другої світової війни як індикатор зміни символічних універсумів в Україні	486
<i>І.Венгерчук</i>	
Здоров'я і чинники, що на нього впливають, за оцінками громадян	496
<i>М.Шульга</i>	
Нескінченний каскад біфуркацій (<i>Післямова</i>)	503
Додаток	
Результати національних щорічних моніторингових опитувань 1992–2012 років	527

Contents

V.Vorona
The role of academic sociology in the modernization
of Ukrainian society (*Introduction*) 3

Part One **The sociological dimension of the sociopolitical shifts**

O.Stegniy
The geopolitical priorities of Ukraine:
Monitoring of public opinion 11

M.Shulga
Some aspects of Ukrainian multiculturalism 19

A.Ruchka
Political and ideological self-identification
of the population in present-day Ukraine 29

O.Vyshniak
Formulas and techniques for the measurement
of ratings in electoral studies 41

I.Bekeshkina
How are political parties of Ukraine represented
in the parliamentary elections and how
is Ukrainian society structured? 59

Ye.Golovakha, T.Liubyva
Trust in state and political institutions
and reforms in Ukraine 72

S.Dembitsky
The role of expectations, denials and political position
in forming satisfaction with the presidential
authority among Ukrainian population 81

<i>V.Stepanenko</i>	
Demographic transformation and democracy.....	89
<i>O.Vyshniak</i>	
What do the citizens of Ukraine think about unitary and federal system in Ukraine?	97
<i>K.Ivaschenko</i>	
Migratory mobility of population as a factor for sociopolitical changes	106
<i>I.Martyniuk</i>	
Striving for order as a consequence of continuing anomie.....	116
<i>G.Chepurko, Yu.Pryvalov</i>	
Changes in mass consciousness of Ukrainians in political and legal sphere	128
<i>V.Burlachuk</i>	
A country without a hero	134
<i>I.Burov</i>	
Submissive or unsubdued?	140

Part Two
**Tendencies in socioeconomic transformations:
Current state and prospects**

<i>K.Hryshenko</i>	
Economical goals should assume a status of the national idea	148
<i>V.Reznik</i>	
Social potential for innovation development of Ukrainian economy	155
<i>T.Petrushina</i>	
Institutional obstacles for innovation development of Ukrainian economy	165
<i>A.Arseenko, N.Tolstykh</i>	
How to overcome social obstacles in the way of an innovation development of Ukrainian economy	175

A.Maliuk	
Attitude of the Ukrainian population towards imitational-peripheral model of social development in the context of global transformations	187
Yu.Saienko	
Chernobyl – Fucushima: The collapse of comfort and consumption	199
S.Makeev, L.Malysh	
What do the citizens of Ukraine think about social inequality in global perspective?	204
O.Belenok	
How does the population of Ukraine estimate the standard of living in the different types of settlement? ...	210
V.Matusevych	
Settlement structure as a factor for social differentiation	220
O.Burova	
The differentiation in activity of the Ukrainian population depending on settlement type	228
O.Honcharuk	
Resources and social potential of village communities in Ukraine	236
V.Tarasenko	
Some urgent problems of the social protection policy in a village	243
M.Sakada	
How to protect basic needs of rural respondents during the reforms in agricultural sector in Ukraine?	251
N.Lavrinenko	
Professional associations created by the owners of small and medium enterprises as an instrument for defense of class interests	260
I.Prybytkova	
Forced unemployment of Ukrainians under the conditions of global recession	272

Part Three
Social ideas of the ukrainian population
about ukrainian realities

N.Soboleva	
Social and psychological preconditions for accumulation of social capital in Ukraine	283
N.Khodorivska	
Social capital and changes in Ukrainians' life situation	293
O.Zlobina	
Tendencies and changes in behavioral strategies of different social and demographic groups	299
L.Bevzenko	
The idea of actual resources necessary to achieve social success as a factor influencing the strategy of social behavior	307
A.Domaranska	
Population stratification by social well-being	318
T.Zagorodniuk	
Social well-being of the population of Ukraine during the implementation of reforms in the years 2010–2012	325
I.Marynich	
Ukrainian society as a mirror of Ukrainian mentality	335
Ye.Suimenko	
The role of objective and subjective factors in the activities of Ukrainian citizens	344
L.Amjadeen	
Social norms for control of social security and crime: How do the Ukrainians estimate Ukrainian realities?	352
A.Zotkin	
The system of illegal transactions in Ukraine and behavioral strategies of citizens	360

Part Four
Transformation vectors in sociocultural space:
Sociological analysis

O.Ivanenko	
Some characteristics of the subject of communication in a new social conflict	370
V.Kazakov	
On the problem of a new social conflict	377
N.Kostenko	
The dynamics of media consumption in Ukraine and European countries	384
V.Pylypenko, Yu.Sapelkin	
Educational space of Ukraine in the mirror of sociology	395
V.Smakota	
Educational system for the formation of socioeconomic potential in modern society	402
O.Reznik	
Practices for development of professional knowledge and skills as a potential for modernization of a country	410
E.Simonchuk	
Social and structural characteristics of a big city	420
S.Oksamytna, S.Stukalo	
Occupational prestige in social space of a city	429
O.Ivaschenko	
The city of “masters”, or the employment of city dwellers: Where are concentrated our education and qualification reserves?	436
R.Shulga	
Tendencies in consumption of the arts in present-day Ukraine	446
L.Skokova	
Cultural consumption in the different types of settlement	455

<i>N.Boyko</i>	
Structurational attributes of being in Internet environment ..	466
<i>M.Paraschevin</i>	
How does the religiousness influence trust or distrust in society?	474
<i>O.Shulga</i>	
Perception of the Second World War as an indicator of change in symbolic universes in Ukraine	486
<i>I.Vengerchuk</i>	
How do the Ukrainian citizens estimate their health and influencing factors?	496
<i>M.Shulga</i>	
An endless cascade of bifurcations (Concluding remarks).....	503
Results of the national monitoring surveys of 1992-2012	527

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІОЛОГІЇ

Наукове видання

**УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО 1992-2012
СТАН ТА ДИНАМІКА ЗМІН
СОЦІОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ**

(українською мовою)

За редакцією

доктора економічних наук **В.Ворони**,
доктора соціологічних наук **М.Шульги**

Відповідальний редактор *Н.Соболева*,
І.Мартинюк
Відповідальна за випуск *Т.Загороднюк*
Редактор *О.Кузьміна*
Комп'ютерна верстка *І.Данилюк*,
О.Соколова

Підписано до друку 9.10.2012 р. Формат 60x84/16. Папір офс. № 1.
Друк офсетний. Ум.др.арк. 41. Замов. № . Наклад 300.

Видруковано з оригінал-макету, виготовленого в комп'ютерному комплексі
Інституту соціології НАН України. 01021, Київ-21, вул. Шовковична, 12

Надруковано ТОВ "РПФ "Азбука".
04080, Київ-80, вул. Фрунзе, 19/21